

Dit is de zevende nieuwsbrief over de Bescherming van het Gentiaanblauwtje – de tweede na afsluiting van het beschermingsplan. Ook zonder beschermingsplan krijgt de soort gelukkig aandacht, maar dat blijft ook bijzonder nodig!

Ontwikkeling populaties

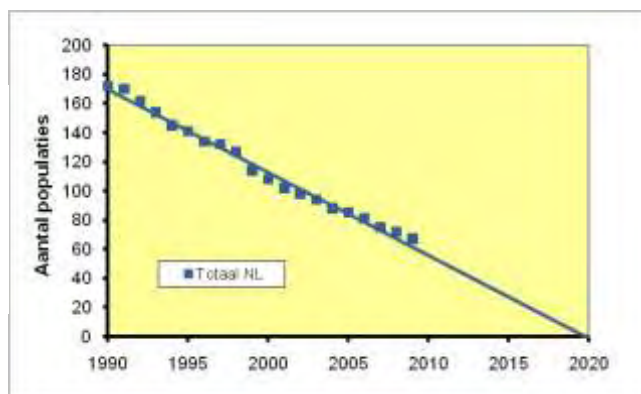
Uit het meest recente overzicht blijkt dat het aantal populaties van het gentiaanblauwtje in 2009 nog 67 bedraagt, weer wat minder dan in 2008. Verdwenen zijn waarschijnlijk de populaties van de Dellebuurster heide in Friesland, het Aamsveen in Overijssel, de Waschkolk op de Veluwe en de Urkhovense zegge in Brabant. **Hoewel...** soms blijken populaties toch nog verborgen door te leven: zo werden er toch weer eitjes in het Witte Veen in Overijssel gevonden nadat die jaren niet waren gezien! Maar duurzaam is zo'n populatie natuurlijk allerminst.

A. Baas

Sinds 2000 zijn er gemiddeld zo'n 5 lokale populaties per jaar verdwenen. Vooral de geïsoleerde populaties sterven uit: 90% van de resterende populaties komt nu voor in een clustertje van verschillende plekken terwijl dat rond 1990 minder dan de helft was. We zitten helaas nog steeds op koers voor het verdwijnen van het gentiaanblauwtje uit Nederland in 2020 (Figuur 1). Toch werden er in 2009 nog enkele meldingen van nieuwe vestigingen gedaan in Brabant – hopelijk worden dat blijvertjes!

Figuur 1: Ontwikkeling van het aantal populaties gentiaanblauwtjes in Nederland sinds 1990 aan de hand van het laatste jaar van waarneming. (bron: De Vlinderstichting)

Tot verdwijnen uit Nederland zal het hopelijk niet komen. Er blijven natuurlijk een aantal behoorlijke populaties over in Drenthe, Twente, de Veluwe en Noord-Brabant. Met enig optimisme valt er zelfs een afvlakking in de afname te zien. Als je die doortrekt zou het dieptepunt rond 2030 moeten zijn bereikt bij 23 populaties en gaat het daarna weer beter...

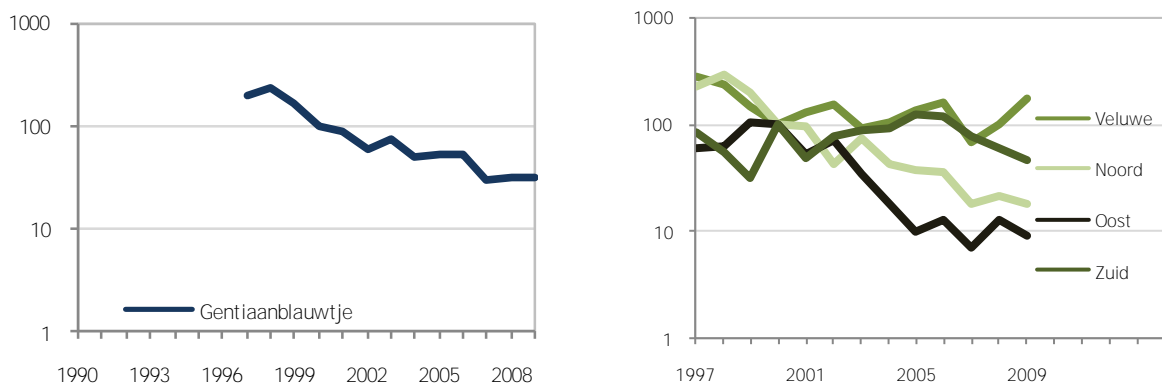
Met voldoende inspanning hoeven we niet zo diep te vallen, maar het geeft wel aan hoe urgent het gentiaanblauwtje actieve bescherming behoeft!

De aantallen gentiaanblauwtjes in het Landelijk Meetnet Vlinders vertonen nog steeds een sterke afname sinds 1997. De laatste drie jaar blijven de aantallen op hetzelfde lage niveau (Figuur 2; links). Het wisselende

zomerweer met grotere extremen in droogte en overvloedige regenval lijkt een deel van de achteruitgang te verklaren.

Figuur 2 (rechts) laat zien dat de achteruitgang vooral in Noord-Nederland en Oost-Nederland erg sterk was. In Zuid-Nederland en op de Veluwe zijn de aantallen over de hele periode sinds 1997 stabiel, maar waar de aantallen op de Veluwe de laatste jaren wat toenemen, nemen deze in het Zuiden juist af.

Figuur 2: Ontwikkeling van de aantallen gentiaanblauwtjes in Nederland tussen 1997 en 2009: a) landelijk en b) per regio; uitgezet is de index van het aantal getelde eitjes, met een startwaarde 100 in 1997 (bron: Landelijk Meetnet Dagvlinders, De Vlinderstichting / CBS)

Advies en uitvoering

Drenthe en Friesland

Op de Friese Soortendag werd in oktober een alarmerend beeld geschetst van het gentiaanblauwtje in Friesland, waar de populatie van de Dellebuurster heide net verdwenen is en er nog maar één kleine populatie bij Zandhuizen resteert. Naar aanleiding daarvan werd op initiatief van It Fryske Gea een workshop georganiseerd met terreinbeheerders, Landschapsbeheer Drenthe en Friesland, de Vlinderwerkgroep Drenthe en De Vlinderstichting over de perspectieven voor behoud van het gentiaanblauwtje in Noord-Nederland.

Geconcludeerd werd dat het populatienetwerk op het Dwingelerveld nog goed functioneert, al moet men bij de aanstaande vernatting oppassen dat deze niet leidt tot inundatie in het zomerseizoen!!

Op andere plaatsen is de situatie zorgelijk:

- In Friesland is uitbreiding van leefgebied en meer ruimtelijke samenhang nodig voordat een eventuele bijplaatsing zinvol is
- In het Drents-Friese Wold zijn veel populaties verdwenen en is vooral versterking nodig van het netwerk rond het Doldersummer Veld. Op termijn zijn de vooruitzichten echter goed wanneer Staatsbosbeheer meer prioriteit geeft aan behoud en versterking van het halfnatuurlijke heidelandschap!
- In het Leggelderveld nemen de aantallen gentiaanblauwtjes af en is meer aandacht nodig voor uitbreiding van leefgebied rond de nog betrekkelijk stabiele populatiekern
- Op de Havelterberg lijken er redelijke perspectieven voor een stabiel populatienetwerk, maar er resteert nog maar één populatiekern, dus versterking is dringend nodig.

- Op en rond het Scharreveld is het de vraag of de populatie zich weet te herstellen van de recente terugval
- Bij het Ballooër- en Eexterveld doen de populaties het redelijk, al moet versterking van het leefgebied worden voortgezet.

Op de workshop werd geconstateerd dat de perspectieven voor het gentiaanblauwtje vaak te rooskleurig worden voorgesteld doordat vooral naar aantallen waardplanten (gentianen) wordt gekeken en niet naar de waardmieren (knoopmieren) en de totale oppervlakte leefgebied. De komende jaren gaat in Drenthe meer aandacht worden besteed aan het vaststellen van het voorkomen van de waardmieren. Ook is de problematiek voorgelegd aan het OBN-Deskundigenteam Nat Zandlandschap. De kleinschalige herstelmaatregelen worden voortgezet.

Overijssel

In de gemeente Haaksbergen wordt door Centrum Plattelandsontwikkeling Oost samen met terreinbeheerders gewerkt aan de ambities voor de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur. Het gentiaanblauwtje is daarbij het vlaggeschip voor de natte heide en wordt benut om maatregelen voor beheer en versterking van de ruimtelijke samenhang op te stellen.

Gelderland

In de Gelderse Vallei is in opdracht van het Programmabureau Gelderse Vallei door De Vlinderstichting en RAVON bekeken welke plekken kansrijk zijn voor een robuuste verbindingzone door de Gelderse Vallei voor het gentiaanblauwtje en andere heidefauna. In 2010 worden door onderzoekscentrum B-Ware locaties voor verdere natuurontwikkeling onderzocht op basis van bodemonderzoek.

Noord-Brabant

Mierennestje met knoopmieren

He gentiaanblauwtje is in het Leefgebiedenplan voor Soortbescherming op de Brabantse zandgronden als belangrijke aandachtsoort voor een soortenrijke natte heide opgenomen. Het concept van dit plan nadert zijn voltooiing. Aandacht voor duurzame populatienetwerken is een centraal onderdeel ervan.

Samen met Staatsbosbeheer heeft De vlinderstichting in opdracht van de provincie in kaart gebracht welke mogelijkheden er zijn om een robuuster populatienetwerk in het Leenderbos te herstellen. De maatregelen worden opgenomen in het Beheerplan Natura 2000 voor het gebied. Aanvullend hierop wordt een bijplaatsing uitgevoerd om de enige resterende populatie in het gebied te versterken. Dat biedt de mogelijkheid om ervaring met actief populatiebeheer op te doen: van diverse kanten bestaat er immers belangstelling voor bijplaatsing en herintroductie als instrument bij soortgerichte bescherming. Maar dat moet uiteraard uiterst zorgvuldig gebeuren en alleen wanneer de kans op succes groot is!

Vlaanderen

Ter ere van het naderende 10-jarige jubileum van het Vlaamse Beschermingsplan voor het Gentiaanblauwtje werd in december 2009 een goed bezochte workshop georganiseerd door de Vlinderwerkgroep van Natuurpunt samen met het INBO. Er was veel uitwisseling over ontwikkelingen en herstel vanuit Nederlandse en Belgische kant. Ook in Vlaanderen gaat het met uitzondering van lokale successen nog slecht met het gentiaanblauwtje. Ook hier werd vastgesteld dat er vaak nog te weinig bekend is over de toestand van de waardmieren. Genetisch onderzoek zou meer inzicht in de ruimtelijke structuur en diversiteit van populaties moeten bieden.

Er liggen in verschillende terreinen mogelijkheden voor grensoverschrijdend herstel. Het gebied Plateaux-Hageven is daarvan een goed voorbeeld. De uitdaging is om deze kansen in de komende jaren ook te benutten.

Evaluatie Effectgerichte Maatregelen

In 2009-2010 werd in opdracht van het Ministerie van LNV door de Unie van Bosgroepen samen met onder anderen De Vlinderstichting een evaluatie uitgevoerd van herstelmaatregelen in het kader van OBN (Ontwikkeling Beheer en Natuurkwaliteit). Daaruit bleek dat het gentiaanblauwtje nog maar zelden heeft geprofiteerd van herstelmaatregelen als plaggen en hydrologisch herstel. In tegendeel: in 10 van de 15 projecten met gentiaanblauwtjes vertoonde het gentiaanblauwtje een achteruitgang of verdween. Dit was mede te wijten aan de kwetsbaarheid van kleine restpopulaties, maar ook aan onvoldoende maatwerk in de uitvoering van het herstel. Meer aandacht daarvoor is dus nodig!

Het rapport is op te halen via:

http://dt.natuurkennis.nl/uploads/dk137_O_De_effectiviteit_van_EGM_voor_Rode_lijstsoorten.pdf

Onderzoek

In een recente publicatie van Pools onderzoek aan het gentiaanblauwtje in Oecologia lieten **Piotr Nowicki en collega's zien dat nat weer in de** adoptiefase – wanneer de rups de klokjesgentiaan verlaat en door de knoopmieren naar het mierennest moet worden verslept – een negatief effect heeft op de populatiegrootte. Dat lijkt bij ons ook het geval: op de Dellebuurster heide waren de aantallen na de droge julimaand van 2006 al afgenomen, maar de natte augustusmaand in 2008 zou de nekslag betekend kunnen hebben!

Promovenda Anouk Cormont (WUR – Alterra) is nu bezig om effecten van klimaatverandering op gentianen en gentiaanblauwtjes in een model inzichtelijk te maken. Samen met onderzoekers van de Universiteit in Louvain-la-Neuve wordt ook nog gewerkt aan een model om verschillende opties voor herstelmaatregelen te evalueren, waarbij het herstel van populatienetwerken centraal staat.

C. van Swaay

Website

De website van het gentiaanblauwtje heeft een nieuwe lay-out gekregen!
Voor meer informatie: zie www.gentiaanblauwtje.nl

Dankwoord

*Vanuit diverse provincies, terreinbeheerders en de provinciale instanties voor landschapsbeheer is een sterke betrokkenheid voor het behoud van het gentiaanblauwtje gegroeid. We danken eenieder voor de inzet, ook nu het beschermingsplan is afgesloten! **Mijn collega's van De Vlinderstichting wil ik bedanken voor de verzorging van de website. Verder gaat vooral heel veel dank uit naar de talrijke vrijwilligers die betrokken zijn bij de monitoring en het verzamelen van waarnemingen. Gezamenlijk blijven we ons inzetten voor een herstel van het gentiaanblauwtje in Nederland!***

Michiel Wallis de Vries – De Vlinderstichting